

ЗАТВЕРДЖУЮ

ректор Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця
Володимир ПОНОМАРЕНКО

2025 р.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Севрюкової Єлизавети Олександрівни
«Забезпечення ефективності використання людського капіталу
сільськогосподарських підприємств», яка представлена на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка»**

Публічна презентація наукових результатів дисертації Севрюкової Єлизавети Олександрівни «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» та її обговорення відбулися 10 квітня 2025 р. на розширеному засіданні кафедри економіки підприємства та організації бізнесу. У результаті проведеної презентації та обговорення дисертації експерти у складі к. е. н., доцента, доцента кафедри економіки підприємства та організації бізнесу Котельникової Юлії Миколаївни та доктор філософії з економіки (PhD), викладача кафедри соціальної економіки Дем'яненко Аліни Анатоліївни та присутні на засіданні кафедри дійшли таких висновків.

1. Науковий рівень дисертації відповідає діючим вимогам до атестації здобувачів ступеня доктора філософії, а саме вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а саме:

щодо пунктів 6 і 7 – дисертація подана у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконана державною мовою, є кваліфікаційною

науковою працею, виконаною особисто здобувачем, характеризується єдністю змісту, має встановлену вимогами структуру: анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки, містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які виконують конкретне науково-практичне завдання, що має істотне значення для галузі економіки, зокрема сільського господарства.

2. Дисертація виконана на актуальну тему. Військова агресія РФ завдала економіці України величезних збитків та призвела до значних втрат людського капіталу. Мільйони людей опинилися в статусі вимушених переселенців, втратити роботу, житло. Багато українців були вимушені виїхати за кордон. Ці процеси мають суттєво негативний вплив на спроможності нашої держави поновити відродження економіки після закінчення війни. Це пов'язано з тим, що люди є головним капіталом будь-якої країни. Саме вони визначають спроможність економічної системи до розвитку.

Особливо гострою проблематика втрат людського капіталу є на сільських територіях. Вплив фактору війни тут поєднується з десятиліттями міграції сільського населення до великих міст. Це суттєво обмежило кількість та негативно вплинуло на якість людського капіталу на селі. За цих умов питання підвищення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств набувають особливої гостроти.

Враховуючи вищевикладене, варто зазначити, що тема та основні положення дисертаційної роботи, у якій розроблено теоретико-методичні підходи та практичні рекомендації щодо забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств є актуальною. Це зумовлює та актуалізує тему дисертації Севрюкової Єлизавети Олександрівни.

Актуальність роботи підтверджується також її зв'язком з науковими дослідженнями Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за науково-дослідними темами «Оптимізація комунікаційних процесів для покращення надання інформаційних та організаційно-комерційних послуг» (номер державної реєстрації 0124U003631), «Оцінка соціально-економічної ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства в умовах циркулярної економіки» (номер державної реєстрації 0124U003965).

3. Результати дослідження дисертанта мають наукову новизну.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором, полягає у

такому:

удосконалено:

- систематизацію чинників формування людського капіталу на сільських територіях, що передбачає розподіл за сферами (демографічні, освітні, природно-екологічні, медико-соціальні, соціально-інституційні та економічні) та типами впливу (обмежувальні та стимулюючі). Такий підхід дозволяє більш точно оцінити взаємодію різних чинників, визначити їх пріоритетність для розвитку людського капіталу в аграрних регіонах і розробити ефективні стратегії для подолання обмежень і використання позитивних впливів;

- організаційно-методичне забезпечення підвищення мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств, яке поєднує прозору систему винагород, розширення напрямів зайнятості для зменшення сезонних коливань, соціальну підтримку працівників та систему моніторингу, що дозволяє стабілізувати кадровий потенціал та підвищити ефективність використання людського капіталу на сільських територіях;

- методичний підхід до оцінювання впливу гендерного чинника на ефективність використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств, унікальність якого полягає у врахуванні взаємозв'язку між рівнем середньої заробітної плати, показниками руху працівників, ефективністю виробництва та рівнем соціального захисту чоловіків і жінок, що дозволяє виявити статистично значущі відмінності в оплаті праці за гендерною ознакою та сформувані обґрунтовані пропозиції щодо збереження людського капіталу в аграрному секторі;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат, зокрема, запропоновано уточнення змісту понять «людський капітал сільськогосподарського підприємства», «соціальний капітал» і «трудовий потенціал», а також визначення їхнього взаємозв'язку, який проявляється в тому, що соціальний капітал визначає якість середовища для реалізації людського капіталу, а трудовий потенціал – рівень його залучення у виробничі процеси. Це дозволяє забезпечити більш глибоке розуміння механізмів розвитку людського капіталу та інтеграцію індивідуальних можливостей з метою досягнення стійкого економічного розвитку сільськогосподарських підприємств;

- концептуальний підхід до оцінювання загроз людському капіталу, що базується на поєднанні макроекономічних (динаміка ВВП, аграрне виробництво, доходи домогосподарств) та демографічних показників (скорочення чисельності населення, підвищення смертності серед чоловіків),

що дозволяє більш точно визначати зони ризику і розробляти заходи для покращення умов життя та праці на сільських територіях, орієнтуючись на довгостроковий розвиток людського капіталу.

4. Розробки дисертанта мають практичну цінність, що підтверджується їх упровадженням у діяльність вітчизняних підприємств та органів державної влади.

Результати дослідження рівня розвитку людського капіталу, рівня доходу та структури витрат у сільській місцевості порівняно з великими та малими містами розглянуті відділом аналізу АПК та розвитку сільських територій управління фінансового забезпечення, аналізу АПК та розвитку сільських територій Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації і можуть бути використані при розробці відповідних регіональних програм соціальної підтримки розвитку сільських територій (довідка № 04.01-05/1929 від 06.12.2024 р.).

Проведені дослідження та зроблені на їх підставі рекомендації стосовно впливу галузі тваринництва та структури посівних площ на рівень витрат на оплату праці й формування зайнятості мають практичне значення і можуть бути враховані в процесі операційної діяльності ПСП «Пісківське» (довідка № 356 від 02.12.2024 р.).

Рекомендації стосовно залежності між рівнем основної та додаткової заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах мають практичний інтерес для ФГ «ЗМІЇВСЬКЕ». Побудовано математичні моделі, які дають змогу встановити характер взаємозв'язку рівня преміювання з розміром основної заробітної плати. Крім того, практичний інтерес має оцінка залежності між ефективністю виробництва та рівнем оплати праці в умовах воєнного стану. Зазначені рекомендації та пропозиції впроваджено в діяльність фермерського господарства у 2023–2024 рр. (довідка № 184 від 07.11.2024 р.).

Установлені залежності між величиною оплати праці чоловіків та жінок у сільськогосподарських підприємствах можуть бути використані при плануванні та розробці стратегії мотивації персоналу і проведенні гендерної політики в діяльності ТОВ «Смартекспорт» (довідка № 47 від 27.12.2024 р.).

Отримані в процесі написання дисертаційного дослідження здобутки впроваджено в освітній процес підготовки бакалаврів на факультеті міжнародної економіки та підприємництва за спеціальністю 051 «Економіка» в освітньому компоненті «Економіка підприємства» під час проведення

практичних занять у 2022–2023 навчальному році (довідка № 24/86-08-90 від 09.12.2024 р.).

5. Оформлення дисертації відповідає діючим вимогам, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності розв'язування завдань дослідження.

6. Структура й обсяг дисертації відповідають вимогам виконаної освітньо-наукової програми. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Роботу викладено на 260 сторінках машинописного тексту (10,83 авт. арк.). Дисертаційна робота містить 71 рисунок (з них 8 займають 5 повних сторінок), 21 таблиця (з них 2 займають 2 повних сторінки), 5 додатків – на 17 сторінках, список використаних джерел із 274 найменування – на 31 сторінці. Обсяг основного тексту дисертації становить 190 сторінок (7,91 авт. арк.).

7. Всі наукові результати дисертації опубліковані, апробація результатів є достатньою, отже відповідає вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44 виконані.

Основні результати і висновки роботи опубліковано в 5 наукових публікаціях, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science та Scopus. Ці п'ять наукових публікацій відповідають п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та зараховуються як 3,5 наукових публікацій. Окрім того результати наукового дослідження Севрюкової Єлизавети Олександрівни пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано 17 тез доповідей і матеріалів конференцій.

В опублікованих працях здобувача повністю відображені сутність та

зміст отриманих результатів дослідження та їхня наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях. З огляду на це апробація результатів дисертаційної роботи є достатньою.

Публікації, що відтворюють наукові результати дисертації:

Статті у вітчизняних та закордонних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз SCOPUS та Web of Science:

1. Shyian D., Litovchenko I., Sevriukova Ye. Peculiarities of the formation of human capital in rural areas in the pre-war period. *Economics of Development*. 2023. Volume 22. No. 3. P. 32-41. (Scopus). *Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз доходів домогосподарств у великих містах та на сільських територіях з різним рівнем самооцінки домогосподарствами своїх доходів.* doi:10.57111/econ/3.2023.42

Статті у наукових фахових виданнях України, у тому числі що включені до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Шиян Д., Котельникова Ю., Севрюкова Є. (2020) Фактори формування рівня оплати праці у сільськогосподарських підприємствах. *Український журнал прикладної економіки*, 2020. Том 5. № 3. С. 192–200. *Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз залежності середньорічної заробітної плати від площі сільськогосподарських угідь в підприємствах Харківської області.* doi:10.36887/2415-8453-2020-3-21

3. Шиян Д., Севрюкова Є., Євдокімова М. (2022) Цифрові технології як фактор формування людського капіталу в Україні. *Економіка та управління АПК*, 2022. № 2. С. 80–86. *Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз впливу доступу до мережі «Інтернет» на рівень доходів домогосподарств в Україні.* doi:10.33245/2310-9262-2022-177-2-80-86

4. Севрюкова Є. (2024) Особливості формування людського капіталу домогосподарств на сільських територіях. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2024. Vol. 8, No.2.

doi:10.51599/is.2024.08.02.08.

5. Шиян Д., Шиян Н., Севрюкова Ю., Руденко В. (2024). Вплив цифрових технологій на рівень і якість життя населення в Україні. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2024. Vol. 8, No. 3. *Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз середньої величини витрат на освіту та охорону здоров'я у домогосподарствах великих міст та сільських територій.*

Праці апробаційного характеру

6. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Рівень освіти як фактор формування людського капіталу в Україні. *Тези доповіді на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» присвяченій видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману* (Харків, 19 листопада 2021 р.). Харків. 2021. С. 23-27.

7. Севрюкова Є. О. Фактори формування та особливості інвестування людського капіталу. *Тези доповіді на всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення»* (Київ, 11 травня 2022 р.). Київ. 2022. Ч. 2. С. 200–202.

8. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Особливості формування споживчого попиту на продукти харчування у сільських домогосподарств. *Тези доповіді на VI міжнародній науково-практичній конференції (присвяченої 100-річчю від Дня народження професора Турченка Михайла Михайловича): «Управління розвитком соціально-економічних систем»* (Харків, 15-16 червня 2022 р.). Харків. 2022. С. 41-43.

9. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Вплив рівня самооцінки домогосподарствами своїх доходів на формування споживчого попиту. *Тези доповіді на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» присвяченій видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману* (Харків, 25 листопада 2022 р.). Харків. 2022. С. 76-83.

10. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Особливості формування доходів та споживчого попиту у домогосподарств на сільських територіях. *Тези доповіді на III міжнародній науково-практичній конференції «Наукове забезпечення міжнародних економічних відносин та соціально-економічного розвитку в аграрній і суміжних сферах в умовах глобалізації та військового стану в Україні»* (Полтава, 30 листопада 2022 р.). Полтава. 2022. С. 74-78.

11. Севрюкова Є. О. Економічні умови формування людського капіталу на сільських територіях. *Тези доповіді на XXXI міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я»* (Харків, 17-20 травня 2023 р.) Харків. 2023 С. 787.

12. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Вплив рівня доходів на якість формування людського капіталу в Україні. *Тези доповіді на II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Управління персоналом у системі*

менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (Львів, 31 травня 2023 р.) Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2023. С. 123-124.

13. Шиян Д.В., Шиян Н.І., Севрюкова Є.О. Методичні підходи до оцінки впливу рівня доступності мережі інтернет на якість життя населення України. *Тези доповіді на дванадцятій міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики»* (Одеса, 8 вересня 2023) Одеса. ОНЕУ, 2023. С. 189-190.

14. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Особливості формування витрат на оплату праці на сільськогосподарських підприємствах в умовах війни. *Тези доповіді на XVIII міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики»* присвяченій видатному вченому-економісту О. Г. Ліберману (Харків, 24 листопада 2023). Харків. 2023. С. 45-51.

15. Шиян Д.В., Севрюкова Є. О. Особливості формування зайнятості та оплати праці в сільськогосподарських підприємствах в умовах воєнного часу. *Тези доповіді на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах»* (Запоріжжя, 5-6 грудня 2023) Запоріжжя. 2023. С. 245-247.

16. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Людський капітал як фактор сталого розвитку сільських територій. *Тези доповіді на міжнародній науково-практичній конференції «Бізнес-моделі для сталого розвитку: виклики та цифрова трансформація»* (Харків, 15-16 лютого 2024) Харків. 2024. С. 90-92.

17. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Територіальні особливості формування людського капіталу в Україні. *Тези доповіді на I Міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток складних соціально-економічних систем в умовах сучасних змін та викликів»* (Івано-Франківськ, 16-17 травня 2024) Івано-Франківськ. 2024. С. 402-404

18. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Особливості формування мотивації персоналу в сільськогосподарських підприємствах в умовах воєнного стану. *Тези доповіді на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»* (Львів, 31 травня 2024) Львів. 2024. С. 62-64.

19. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Особливості формування мотиваційного механізму персоналу в сільськогосподарських підприємствах. *«Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики»* (Одеса, 13 вересня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 303-304.

20. Шиян, Д. В., Севрюкова, Є. О. Окремі проблеми гендерної нерівності в

оплаті праці в сільськогосподарських підприємствах. *«Agricultural and Food Economics – 2024»* (Київ, 19-20 вересня 2024 р.). Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2024. С. 167-168.

21. Шиян Д. В., Севрюкова Є. О. Ефективність витрат на персонал в сільськогосподарських підприємствах в умовах військового стану. *Тези доповіді на II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічний менеджмент агропродовольчої сфери в умовах глобалізації економіки: безпека, інновації, лідерство»* (Полтава, 27 вересня 2024 р.) Полтава. 2024. С. 100-103.

22. Шиян, Д. В., Севрюкова, Є. О. Дія мотиваційного механізму в сільському господарстві в умовах військового стану. *«Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики»* (Харків, 22 листопада 2024 р.). Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2024. С. 688-692.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки, викладені в дисертації, доповідалися й одержали схвалення на чотирнадцяти міжнародних науково-практичних конференціях: «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки і практики» (м. Харків, 19 листопада 2021 р.); «Соціоекономіка та менеджмент: стан, тенденції, управлінські рішення» (м. Київ, 11 травня 2022 р.); «Управління розвитком соціально-економічних систем» (м. Харків, 15-16 червня 2022 р.); «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 25 листопада 2022 року); «Наукове забезпечення міжнародних економічних відносин та соціально-економічного розвитку в аграрній і суміжних сферах в умовах глобалізації та військового стану в Україні» (м. Полтава, 30 листопада 2022 р.); «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (м. Харків, 17-20 травня 2023 р.); «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (м. Львів, 31 травня 2023 р.); «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 8 вересня 2023 р.); «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 24 листопада 2023 року); «Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах» (м. Запоріжжя, 5-6 грудня 2023 р.); «Бізнес-моделі для сталого розвитку: виклики та цифрова трансформація» (м. Харків, 15-16 лютого 2024 р.); «Сталий розвиток складних соціально-економічних систем в умовах сучасних змін та викликів» (м. Івано-Франківськ, 16-17 травня 2024 р.); «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку» (м. Львів, 31

травня 2024 р.); «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (Одеса, 13 вересня 2024 р.); «Agricultural and Food Economics – 2024» (Київ, 19-20 вересня 2024 р.); «Стратегічний менеджмент агропродовольчої сфери в умовах глобалізації економіки: безпека, інновації, лідерство» (м. Полтава, 27 вересня 2024 р.); «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (Харків, 22 листопада 2024 р.).

8. Дисертація «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» Севрюкової Єлизавети Олександрівни виконана із дотриманням принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійною науковою роботою, всі результати якої одержані автором особисто та знайшли відображення в наукових публікаціях. У роботах, опублікованих у співавторстві, використані тільки ті ідеї, положення та розрахунки, які є результатом особистих наукових пошуків. Внесок автора у колективні наукові роботи конкретизовано у списку опублікованих праць здобувача за темою дисертації, наведеному вище.

9. Загальний висновок. Дисертація Севрюкової Єлизавети Олександрівни є завершеною кваліфікаційною науковою працею, має теоретичну та практичну цінність, в якій представлена низка розробок щодо забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

Проведені дослідження характеризують Севрюкову Єлизавету Олександрівну як кваліфікованого та зрілого наукового працівника, здатного проводити теоретичні та практичні дослідження в галузі економіки на високому рівні. Дисертант володіє методологією наукового пошуку, має широкий науковий кругозір.

Подана дисертаційна робота **«Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств»** Севрюкової Єлизавети Олександрівни відповідає спеціальності 051 – «Економіка», відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44.

Автор роботи, Севрюкова Єлизавета Олександрівна, може бути

представлений до публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка».

10. Рішенням розширеного засідання кафедри економіки підприємства та організації бізнесу (протокол № 13 від 10.04.2025 р.) УХВАЛИЛИ:

10.1. Затвердити Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Севрюкової Єлизавети Олександрівни «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств», яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

10.2. Рекомендувати дисертацію Севрюкової Єлизавети Олександрівни «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 051 «Економіка» після її утворення рішенням вченої ради ХНЕУ ім. С. Кузнеця та введення в дію відповідного наказу.

Експерт за дисертацією,
викладач кафедри
соціальної економіки
доктор філософії з економіки (PhD)

Аліна ДЕМ'ЯНЕНКО

Експерт за дисертацією,
доцент кафедри економіки
підприємства та організації
бізнесу
к.е.н, доцент

Юлія КОТЕЛЬНИКОВА

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри економіки
підприємства та організації бізнесу
д.е.н., професор

Тетяна ВЛАСЕНКО